

vých projevech společenského vývoje, ale v jeho niterných, hloubkových strukturách, na jejichž pozadí vynikla převratnost doby o to ostřeji.

Tyto vlastnosti umožnily dílu S. T. Aksakova, aby se stalo nejen pronikavým artefaktem, v němž se prostor a čas Ruska zrcadlí v „tiché hlubině věků“: má tedy nejen aktuální, ale také historické a historicky perspektivní rozměry. Lobanovův způsob výkladu tomuto rysu Aksakovovy tvorby odpovídá: závažné společenské události, ideové posuny a polemické bouře, v nichž kvasil ruský intelektuální život 30.—50. let, v nichž se z původních jednot vytvářely diferencované, často zcela protichůdné celky, projevují se tu nikoli přímo, ale zprostředkovaně, v rámci životní dráhy jejich aktéra, ale ještě spíše pozorovatele a nenápadného komentátora. Kultivování přírodních črt, „poetiky konkrétního“, kronikových struktur v črtě Sněhová bouře (Buran, 1834), v Zápiscích o rybolovu (Zapiski ob užen'je ryby, 1847), ve Vyprávěních a vzpomínkách lovce na různé lovy (Rasskazy i vospominanija ochotnika o raznyx ochotach, 1855) a konečně ve dvou „rodinných kronikách“ nezůstalo pouze individuálním výtvorem a dobovou reakcí jednoho umělce: začalo vlastně velkou slovesnou řadu, která pokračovala u Leskova, Melnikova-Pečerského, Saltykova-Sčedrina a vrcholila na počátku tohoto století v „okurovském cyklu“ M. Gorkého. V 20. letech 20. století se opět v parodické rovině — objevuje u K. Fedina a L. Leonova a nemíjí ani v moderní ruské sovětské próze, vybudované z elegicko-idylických struktur (V. Bělov, J. Kuranov). Tato linie ostatně koresponduje s podobnými tvarovými posuny v jiných slovanských literaturách i v písemnictví německém, anglickém a skandinávském (viz naše monografie Ruská románová kronika, Brno 1983; Labyrint kroniky, Brno 1986). Lobanovova kniha — i když se bohužel (a to je její podstatný dluh) věnuje zkoumání průniku biopsychických struktur do artefaktu značně sporadicky — je tak důkazem probuzeného zájmu současné sovětské literární vědy o „tichou, hlubinnou linii“ ruské literatury, o to písemnictví, které — vyhýbajíc se hlasitým a dramatickým projevům — zrcadlí společenský život v niterných, propracovaných kvalitách slovesné tradice.

*Ivo Pospišil*

**Milan Gjurčinov: Proniknuvanja. Prilog na jugoslovenskoto kniževno zaedništvo.** Skopje 1986, 244 s.

Literární a kulturní kontext, zejména v rámci evropských federací, jakými jsou Sovětský svaz, Jugoslávie nebo Československo, patří ke klíčovým otázkám současné literární vědy. Podtitul knihy makedonského komparatisty a vedoucího katedry srovnávací literatury na univerzitě ve Skopji napovídá, že jde o „příspěvek k jugoslávskému literárnímu společenství“.

Téměř všech 27 uveřejněných příspěvků má důsledně srovnávací charakter a tak či onak se vztahuje k onomu „literárnímu kontextu“ nebo „společenství“. Jsou to referáty přednesené v posledním desetiletí na různých domácích nebo mezinárodních kongresech, konferencích, sympoziiích, diskusích a vědeckých setkáních, nebo příležitostné stati a analytické recenze významných literárních či literárně teoretických prací.

V prvním příspěvku Gjurčinov rozebírá teoretické vymezení estetických a literárně kritických názorů srbského revolučního demokrata Svetozara Markoviče, které se formovaly pod vlivem jeho ideových učitelů, jakými byli A. I. Gercen, N. G. Černyševskij, N. A. Dobroljubov a D. I. Pisarev. Autor dokazuje, že Markovičova poetika nové realistické literatury je postavena na materialistické estetice ruských revolučních demokratů, kterou šířil na Balkáně.

V několika státech se Gjurčinov zabývá estetickými principy Miroslava Krleži, jeho texty, v nichž hovoří o otázkách umělecké tvorby nebo v nichž v meziválečném období polemizuje jak s pravicevým, tak také s levicovým estetickým dogmatismem. Za nejdůležitější považují Gjurčinovu analýzu Krležových vizí jugoslávské kulturní historické autenticity.

Na první pohled by se mohlo zdát, že v dílech takových literárních osobností, jakými jsou Ivo Andrić a Blaže Koneski, nemůže být mnoho společného. V rozsáhlé stati Gjurčinov dokazuje opak rozbořením motivu dítěte a dětství v povídkové tvorbě uvedených autorů. Některým komponentům Andrićovy poetiky věnuje pak Gjurčinov samostatný výklad a důkladně pojednává o nové monografii o Andrićovi, kterou v roce 1983 vydal znalec tvůrce díla Petar Džadžić.

Básník a literární kritik Marko Ristić je jedním z nejvýznamnějších představitelů srbského surrealismu. Autor se pokusil ukázat, jak byly Ristićovy literární teoretické myšlenky obsaženy zejména v jeho Předmluvě k několika nenapsaným románům z roku 1936 přijímány v polovině 50. let v nové makedonské literatuře.

V prvních poválečných desetiletích se často mluvilo, že žijeme „v době Gida, Hemingwaye a Daviča“. Právě Davičovu prozaickému dílu i umělcovu vztahu k Makedonii věnoval Gjurčinov tři další příspěvky.

Básnické umění a jeho umělecké zkušenosti zkoumá Gjručinov z hlediska působení jeho veršů na mladou poválečnou makedonskou básnickou generaci.

Milan Gjručinov věnoval rovněž pozornost tzv. tvůrčí kritice a kritickému stylu Zorana Mišiče, kterým se v padesátých letech i později inspirovali mladí makedonští literární a umělečtí tvůrci, stejně jako jim pomáhal v jejich hledání např. F. X. Šalda esejem *Kritika jako patos a inspirace*, který tenkrát pohotově vyšel v makedonském překladu.

Jedním z nejvýznamnějších výsledků poválečného jugoslávského literární kritického myšlení je bezesporu osmisvazkové dílo renomovaného srbského komparatisty Radomira Konstantinoviče Byti a jazyk (1984), obsahující 113 statí o problematice „byti a jazyka“ v srbské poezii a kultuře prvního padesátiletí našeho století. Dílo vyvolalo protichůdné kritické ohlasy. Gjručinov, který dílo rozebírá, píše o něm, že z metodologického hlediska by mohlo být charakterizováno jako „hermeneutika v duchu kritického filozofování“. Aby ukázal, z jakých metodologických a ideových zdrojů R. Konstantinovič čerpal, Gjručinov parafrázuje v dalším příspěvku o Konstantinovičovi jednu Heideggerovu myšlenku o tom, že „teprve jazyk nám zaručuje možnost ocitnout se uprostřed otevřenosti byti“.

Zaslouženou pozornost věnuje Gjručinov zakladateli moderní makedonské poezie a literární kritiky Kostu Racinovi. Píše o jeho přínosu pro jugoslávské literární kritické myšlení mezi dvěma válkami a zajímavě jej zařazuje také do jugoslávského expresionistického kontextu.

Ve studii o stycích, shodách, podobnostech a rozdílech mezi makedonskou a slovinskou literaturou je Racin rovněž středem Gjručinovy pozornosti, zejména když mluví o přechodu poetiky sociálního realismu k moderním literárním postupům.

Knihu *Proniknuvanja* Milana Gjručinova uzavírá několik statí o makedonské poválečné literatuře, jejich stycích s jugoslávskými literárními proudy, o působení poválečného srbského románu na rozvoj románu v Makedonii a o stycích mezi makedonským a bosensko-hercegovským literárním prostředím v poválečném čtyřicetiletém období.

*Ivan Dorovský*

### **Gane Todorovski: So zbor kon zborot.** Skopje 1985, 431 s.

Téměř sedm desítek studií, statí, recenzí, literárních textů (básnických i prozaických), nekrologů a příležitostných článků tvoří obsah nové knihy G. Todorovského. Autor patří k nejpronikavějším, nejpoučenějším a nejpokrokovějším současným makedonským literárním historikům. Pojí se v něm vysoce angažovaný a vždycky příjemně překvapující tvůrce neotřelých veršů s vynikajícím znalcem makedonské historické, literární a kulturní minulosti a přítomnosti a s plodným překladatelem (je mj. autorem prvního knižního výboru z básnické tvorby Vítězslava Nezvala v makedonštině) z ruštiny, albánštiny, češtiny a angličtiny.

Kniha *So zbor kon zborot* (Slovem k slovu) je logickým doplňkem autorových předchozích prací mj. o předchůdcích K. P. Misirkova (1968), *Vedě Slovanů* (1969), o řadě literárních, politických a revolučních osobností z konce 19. a počátku 20. století (1974), nebo sborník na makedonistická témata (1983) aj. Podtitul „příspěvky o makedonistice“ vystihuje její obsah. Todorovski píše o četných literárně historických, historiografických, jazykových, etnografických i kulturních otázkách spjatých s osvětlováním makedonské kulturní a politické minulosti a přítomnosti.

Stati vznikaly v průběhu více než tří desetiletí a byly už předtím uveřejněny časopisecky nebo v různých sbornících. V knize je zařazen také referát o „některých otázkách periodizace současné makedonské literatury“, který G. Todorovski přednesl již v roce 1971. Je důležitý z několika hledisek, neboť pojednává o literárním vývoji v období, kdy „tvůrci byli nadšeni polyfonií spisovného jazyka, který vytvářeli“. Autor ukazuje, že ke klíčovým otázkám, jimiž se literárně historická věda musí zabývat, patří otázka tvůrčích generací. S ní souvisí i problematika vlivů ostatních jugoslávských a evropských literatur a jejich následků pro vývojové proudy makedonské literatury, dále otázky překladové literatury a „neodpovědné tolerance bilingvismu v našem prostředí“ aj. Todorovski upozorňuje rovněž na jednu obecně aktuální otázku, totiž na to, že se v Jugoslávii neustále prohlubuje propast mezi literární produkcí a její „konzumací“.

Teprve po prvním poválečném pětiletí (1945—1950) se makedonská literatura podle Todorovského zapojila do jugoslávského literárního vývoje. Jestliže první generace (1950—1960) čerpala inspiraci z lidové slovesné tvorby, pak druhé literární pokolení se obrátilo k moderně. Příslušníci následujících generací pak přistoupení k syntéze všech zdrojů, z nichž se námětově, stylově, ideově i tvarově obohacovali jejich předchůdci.

Z hlediska chronologického obsahuje Todorovského kniha studie o literárním vývoji za uplynulých více než sto dvacet let. Několik příspěvků je věnováno sběratelskému a literárnímu dílu bratří Dimitra a Konstantina Miladinovových a odkazu Jordana Chadži Konstantinova-Džinota. Zajímavý a v mnohém poučný je Todorovského výklad makedonského separatismu, jak se projevil na